

СТАНОВИЩЕ

от д-р Соня Красимирова Александрова-Колева

доцент в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“
по област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология, (Антична и западноевропейска литература:
сравнително литературознание).

Автор: доц. д-р Дияна Василева Николова-Багалева, Пловдивски университет „Паисий
Хилендарски“

Тема: „Пасторал и модерност“

1. Общо представяне на процедурата и дисертанта

Със заповед № РД-22-910 от 22.04.2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Пасторал и модерност“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“ на ПУ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, (Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание). Автор на дисертационния труд е доц. д-р Дияна Василева Николова-Багалева от Катедра по история на литературата и сравнително литературознание на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от доц. д-р Д. Николова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.45 (4) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички необходими документи. От представената документация следва, че кандидатът напълно отговаря на националните минимални изисквания за придобиване на научната степен „доктор на науките“.

Доц. д-р Николова е дългогодишен преподавател по антична и западноевропейска литература на основен трудов договор в ПУ „Паисий Хилендарски“. Тя преподава и актуални избираеми дисциплини на студенти от ОКС магистър и бакалавър във Филологическия факултет. Фокус на нейните изследователски интереси е периодът на Античността, на която в голяма степен е посветен и обсъжданият научен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките“.

2. Актуалност на тематиката

Дисертацията на доц. д-р Д. Николова за придобиване на научната степен „доктор на науките“ предлага нов ракурс към темата за пасторала, проследявайки неговите диахронни траектории в литературата и отчасти в изкуството на Европа. В този смисъл научният труд на доц. д-р Д. Николова се вписва в една активна европейска изследователска територия, предлагайки иновативна трактовка на пасторалните проявления в изкуството като модернистичен знак.

3. Познаване на проблема

Научното равнище на проучванията на доц. Николова в областта на пасторалното е засвидетелствано от нейната дългогодишна изследователска посветеност на този въпрос в Античната и западноевропейската култура. Както предложената дисертация, така и многобройните публикации и цитирания на доц. Николова я открояват като водещ съвременен учен по темата за пасторала в България.

4. Методика на изследването

Естеството на тематичния фокус предполага съвместяване на разнообразни подходи, което доц. Николова умело реализира, като стъпва първоначално на компаративистичния метод, логичен при съпоставката на литературни творби от различни национални контексти и разновидности естетически направления. Тази методология хармонично се допълва от интердисциплинарния подход, когато по линия на пасторалното се съпоставят произведения от различни изкуства.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите - наличие/липса на плагиатство

Изследването на Николова е логичен следващ етап от трайния ѝ научен интерес към античната лирика и в частност към особеностите на пасторала. То е плод на дългогодишни последователни натрупвания и осмисляне на тема, която на пръв поглед е периферна за съвременната култура и сякаш достатъчно изследвана и подробно проучена. Този труд обаче свидетелства, че има какво още и какво ново да се каже по въпроса. Началото му е положено от прощудирането на буколическото от времето на елинизма и извеждането на основните му характеристики. „В естетизирания пасторален свят се появяват сатъри, силени, циклопи, но те не са образи, възплъщаващи древната идея за хаокозмизма, а сили на природата, спътници на Пан и Фаун, свързани с любовта, с космическия Ерос“ (с. 23). „Пасторалът осмисля темите за изкуството, твореца, времето и надмогването на смъртта. Предполага присъствието на особен тип персонажи („пастири“), огласяващи своето отношение към любовта, към живота си и към света най-често през поетически обработки на митически мотиви, разгърнати в песните им“ (с. 22). Частите, свързани с Античността свидетелстват за детайлното проучване на идилията и еклогите, в античната литература. Специално внимание е обърнато на Теокрит, пунктуално са анализирани неговите идилии, вследствие на което убедително се стига до заключението, че „почти всеки образ и мотив, създаден в първа идилия на Теокрит, представлява тематично микроядро, което се разгръща насетне и в другите му идилии, и като цяло в европейската култура“ (с. 103). След това се преминава към ролята на буколиките на Вергилий и тяхната специфика, за да се обобщи, че естетизацията на селското, започнала в културата на елинизма, се нормира в римската литература.

Следва подробното документиране на въздействието на древните майстори над автори от следващи етапи от развитието на западноевропейската литература. То систематично проследява различните посоки на възприемане и преработка на пасторалното през Средновековието, Ренесанса, барока, Просвещението до модерността. В средновековните и проторенесансовите творби е установено редуциране на темпоралния хоризонт на античната буколика на базата на анализи на жанрове като реверди, пастурела, еклога. Убедително се аргументира как при ренесансовите хуманисти буколическата „естественост“ е по-условна (спрямо Теокрит и Вергилий), доколкото сътвореният пасторален свят от векове е нормиран и свързан с високата култура. Отделено е необходимото внимание на фигурната поезия, на екфразиса, на различните музикални инструменти и други понятия, пряко свързани с основната тема. Проследява се как след Ренесанса пасторалният *locus amoenus* се изпълва и с гробове, с безутешни пастири, спомнящи си за някогашното щастие и любов – вече безвъзвратно изгубени. Демонстрирана е и различната посока, в която се разгръща пасторалната топка, свързана с „аристократичната визия за *ἡδονή*, *voluptas* в културата на рококо – като галантен празник, галантно общество в парка“ (с. 23). Изследва се как през Ренесанса и барока пасторалът стана неизменна част от високото, официалното изкуство. Важно е да бъде отбелязано и паралелното проследяване на „настаняването“ на буколическите теми и характеристики в други изкуства като живопис, музика, ландшафтна архитектура и наблюденията за промените, които настъпват през съответните периоди в набора от пасторални специфики при тях. Проследяват се и смисловите промени на концептът пасторална Аркадия от идиличното място, обитавано от благородни пастири и нимфи, от хармонични любовни отношения, към почти реално място, в което властва съдбата, представена и през непредвидимите резки обрати в чувствата и решенията на героите, иначе казано в реален тоpos, носещ осезателни политически и социални конотации. Всички тези полезни наблюдения водят до XIX век, когато буколическият локус гради новите си смислови полета именно през тази доминантна за модернизма тема – смъртта – естетизирана, обигравана идилично, демонично, театрално, иронично, драматично.

Обвързването на пасторалното и модерното текстът извлича първоначално от характеристиките на елинистичната литература, през която са открити типологически сходства между явления, отстоящи на векове едно от друго, и проследими до XIX и XX век. Модерността на тази епоха се извежда и през различната литературна програма на елинизма – свързана с ученост, многознание, краткост, изящество, пъстрота, разнообразие, която първа

влиза в агон с традицията, с авторитети като Омир и Хезиод. „Литературата на елинизма определя последвалото развитие на европейското изкуство и в отделни периоди е основополагаща в проектите за оттласкване от традицията, за радикално обновление“ (с. 57). Нишката на разноликостта, на специфичната „гъвкавост“ на буколическото и съответното му приспособяване към различни творчески програми и социални конструкти изтъква способностите на пасторала да се окаже функционален за модернистичния протест и експерименти.

Като субективно наблюдение бих искала да открия и една част в тази първа глава, която намирам за особено значима и приносна „Митологемата цикада. Песента на цикадите и поетическото τέχνη“. Наблюденията и заключенията в нея ми се струват освен оригинални – цикадата като устойчив образ на поета, музическото вдъхновение и творческото безсмъртие, и много полезни с оглед на интерпретацията на българските преводи на антични поети и рецепцията им у нас.

Втората глава проследява реципирането на изменчивата им дълговековна традиция на пасторалното в руската култура от Сребърния век, като отново стига до модернистичните му литературни проявления. Проследени са преминаването на основни буколически сюжети, руската транскрипция на пасторалното в изобразителното изкуство, музиката и балета, усвояването с вариации на отделни жанрове. И в тази част е обърнато внимание на присъствието на животинския свят в пасторалните проявления, не само по линия на руските цикади. „Пасторалните зооморфни образи при модернистите и творците от ранния авангард“ представлява много находчива и интересна част от целия текст.

Изследването на доц. Николова е плашещо мащабно по своя характер, което го прави и рисковано, защото при такъв обем от емпирия и при проследяването на нейните трансформации в толкова необятен хронологичен и географски диапазон е възможно да се допуснат пропуски или повторения. Текстът обаче е обезпечен с подходящия библиографски арсенал, уместна илюстративност и подходяща конструкция, които в повечето случаи овладяват тези рискове.

6. Преценка на публикациите и личния принос на дисертанта

Доц. Николова участва в процедурата освен с хабилитационен труд в обем 739 страници още със 7 студии и 3 статии, една от които е публикувана в индексирано в Скопус периодично издание. Публикациите в специализираната периодика и сборници със статии са по темата на дисертацията и са интегрирани в структурата на настоящия труд.

7. Автореферат

Авторефератът е представен на български и на руски език и в структурно и съдържателно отношение напълно съответства на изискванията на съответните правилници. В него са отразени основните резултати, постигнати в дисертацията, с която доц. Николова кандидатства за присъждане на най-високата научна степен – „доктор на науките“.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръката ми е това ерудирано, обмислено и достатъчно сериозно проучване да намери път към по-широка аудитория като бъде публикувано под формата на книжно тяло.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на доц. д-р Дияна Николова-Багалева е мащабен изследователски труд, чиито научни резултати представляват достоен принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на минималните национални изисквания, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че доц. д-р Дияна Николова-Багалева притежава задълбочени знания и професионални умения по научна специалност, в чиято област е представеният дисертационен труд, като демонстрира качества и умения за провеждане на изследвания с получаване на оригинални и значими научни приноси.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и

приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен „доктор на науките“ на доц. д-р Дияна Николова-Багалева в област на висше образование Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, (Антична и западноевропейска литература: сравнително литературознание).

18. 07. 2025 г.

Изготвил становището:

доц. д-р Соня Александрова-Колева